

**A MAGYAR LMBT SZÖVETSÉG JAVASLATAI AZ ENSZ
MÁSODIK EGYETEMES IDŐSZAKOS FELÜLVIZSGÁLAT
(UPR) KERETÉBEN MEGFOGALMAZOTT, A SZEXUÁLIS
IRÁNYULTSÁG ÉS NEMI IDENTITÁS TÉMÁJÁT ÉRINTŐ
AJÁNLÁSOK VÉGREHAJTÁSA ÉRDEKÉBEN
SZÜKSÉGES LÉPÉSEKRŐL**

2017. június 29.

ELŐZMÉNYEK

Az ENSZ Egyetemes Időszakos Felülvizsgálatának (UPR) első két ciklusa egyértelműen megmutatta, hogy a leszbikus, meleg, biszexuális és transznemű (LMBT) emberek jogainak biztosítása olyan alapvető emberi jogi kérdés, amelyre a nemzetközi közvélemény fokozott figyelmé irányul. Míg az ENSZ 193 tagállama az első ciklusban összesen 502 kifejezetten a szexuális irányultsággal és nemi identitással foglalkozó ajánlást kapott az ENSZ Emberi Jogi Tanácsának tagjaitól, a második (még le nem zárult) ciklusban 875 ilyen témájú ajánlás érkezett. Az ajánlások az emberi jogi kérdések széles körét érintették az azonos neműek közötti szexuális kapcsolatok büntethetőségének megszüntetésétől a gyülekezési jog hatálya alá tartozó rendezvénye engedélyezésén át a homo- és transzfób támadások elleni fellépés vagy az azonos nemű párok házassághoz és családalapításhoz való jogának biztosításáig.¹

Az LMBT emberek jogai a magyar emberi jogi helyzet értékelése során is kiemelt figyelmet kaptak. Örömmel tapasztaltuk, hogy szemben az első ciklussal, amikor az országjelentés az LMBT emberek helyzetét még teljes mértékben negligálta, és a jelentés elkészítését megelőző civil konzultációkra egyetlen LMBT szervezetet sem hívtak meg, a második ciklusban az Emberi Jogi Kerekasztalon keresztül LMBT civil szervezetek is – elvben – hozzájárulhattak az országjelentés összeállításához. Szövetségünk a Háttér Társasággal, a Labrisz Leszbikus Egyesülettel, a Szivárvány Misszió Alapítvánnyal (Budapest Pride) és a Transvanilla Transznemű Egyesülettel együttműködésben párhuzamos jelentést készített, amelyet az ENSZ mellett a Kormány részére is eljuttattunk.² Véleményeztük a nemzeti jelentés vitára bocsátott tervezetét is.³ Ugyanakkor sajnálattal tapasztaltuk, hogy a UPR tárgyában 2015. szeptember 29-ére összehívott LMBT Emberek Jogaiért Felelős Tematikus Munkacsoport ülés elmaradt, így álláspontunkat (szemben más kisebbségi csoportokkal, amelyek munkacsoport ülése nem maradt el) szóban nem tudtuk ismertetni. Szintén sajnálattal tapasztaltuk, hogy a nemzeti jelentés tervezetéhez küldött számos megjegyzésünk közül csak egyet, a fejezet címére vonatkozót fogadta el a kormányzat.

Nehezményezzük, hogy szemben az első ciklusbeli gyakorlattal, a Kormány nem bocsátotta nyilvános társadalmi vitára az ajánlások elfogadásáról vagy elutasításáról szóló kormányhatározat tervezetét, és még az Emberi Jogi Kerekasztalban résztvevő szervezetek részére sem küldte meg azt véleményezésre. Ennek ellenére Szövetségünk még a kormányhatározat elfogadása előtt, 2016. július 13-án megküldte az ajánlásokkal kapcsolatos véleményét a Kormánynak.⁴ Sajnálattal tapasztaltuk, hogy a Kormány ennek ellenére az általunk javasolt 23 ajánlás közül mindössze tízet fogadott el, egyet elutasított, és tizenkettőt (köztük az általunk LMBT szempontból legfontosabbakat) részben fogadott csak el. A részben elfogadott minősítéssel kapcsolatos fenntartásainkat a 2016. szeptember 14-i levelünkben részletesen kifejtettük.⁵ Mivel ilyen besorolást az ENSZ Egyetemes Időszakos

¹ Bővebb információk a <http://www.upr-info.org/database/> oldalon, a témakörök szerinti lekérdezést biztosító adatbázisban.

² http://lmbtszovetseg.hu/sites/default/files/mezo/file/hungary_upr_2015_lgbtqi.pdf

³ http://www.lmbtszovetseg.hu/sites/default/files/mezo/file/lmbtszov-hatter_upr_2015dec.pdf

⁴ http://www.lmbtszovetseg.hu/sites/default/files/mezo/file/lmbt_uprajanlas_2016jul.pdf

⁵ http://www.lmbtszovetseg.hu/sites/default/files/mezo/file/lmbt_uprajanlas_2016szept.pdf

Felülvizsgálatra vonatkozó szabályzatai nem tesznek lehetővé, jelen véleményünkben úgy tekintjük, hogy ezeket az ajánlásokat a Kormány elfogadta.

Jelen dokumentumban arra törekedtünk, hogy összegyűjtsük azokat a legfontosabb jogalkotási-közpolitikai lépéseket, amelyek az LGBT embereket (is) érintő UPR ajánlások végrehajtásához nélkülözhetetlenek. A dokumentumnak nem célja, hogy az LGBT embereket érintő valamennyi emberi jogi probléma megoldására javaslatot tegyen, javaslatainkat a Kormány által már elfogadott UPR ajánlásokhoz közvetlenül kapcsolódó lépésekre korlátozzuk. Ugyanakkor felhívjuk a figyelmet az Európa Tanács Miniszterek Bizottságának CM/Rec(2010)5. sz., a tagállamok szülő ajánlására a szexuális irányultság, illetve nemi identitás alapján történő diszkrimináció leküzdését célzó intézkedésekről,⁶ amely jóval átfogóbb katalógusát adja az LGBT emberekkel kapcsolatos nemzetközi emberi jogi kötelezettségeknek, és amely meghatározó jelentőséggel bír az Európa Tanácshoz tartozó tagállamok vonatkozó emberi jogi teljesítményének értékelése során.

A javasolt lépéseket a vonatkozó ajánlások strukturált értelmezése révén fejtjük ki, összevonva az azonos tartalmú ajánlási pontokat, ugyanakkor szétválasztva az egyes ajánlási pontokban található, de jól elkülöníthető vállalásokat. A hivatkozott ajánlási pontok listáját az 1. sz. melléklet tartalmazza.

JAVASLATOK

1. Szexuális irányultságon és nemi identitáson alapuló megkülönböztetés elleni átfogó stratégia és cselekvési terv elfogadása (122.23; 122.118; 122.119; 122.120; 122.122)

A szexuális irányultságon és nemi identitáson alapuló megkülönböztetés elleni átfogó stratégia és cselekvési terv elfogadásának szükségességével Szövetségünk messzemenőig egyetért. Egy ilyen dokumentum elfogadására már korábban is javaslatot tettünk a Kormánynak, többek között az első UPR ciklus ajánlásainak végrehajtásához szükséges lépésekről szóló javaslatunkban,⁷ illetve tagszervezetünk, a Háttér Társaság által az Európa Tanács Miniszterek Bizottságának CM/Rec(2010)5. sz., fent már említett ajánlásának magyarországi végrehajtását vizsgáló jelentésében.⁸

Egy ilyen cselekvési terv elfogadására már az Európa Tanács által létrehozott Rasszizmus és Intolerancia Elleni Európai Bizottság (ECRI) Magyarországgal foglalkozó ötödik, 2015-ben elfogadott országjelentése⁹ is javaslatot tett. Ennek 133. ajánlási pontja szerint:

„Az ECRI azt ajánlja, hogy a hatóságok dolgozzanak ki és hajtsanak végre egy cselekvési tervet kell a homofóbia és a transzfóbia elleni küzdelemre a mindennapi élet minden területén, így az oktatásban, a munkahelyeken és az egészségügyi ellátásban, amelyhez

⁶ A Közigazgatási és Igazságügyi Minisztérium által készített hivatalos magyar fordítása elérhető: <http://igazsaguigyiiinformaciok.kormany.hu/download/c/fd/30000/CM-Rec-2010-5-ajanlas.pdf>

⁷ http://www.lmbtszovetseg.hu/sites/default/files/mezo/file/lmbtszov_uprlepese_k_2013apr.pdf

⁸ <http://www.hatter.hu/kiadvanyaink/osszefoglalo-jelentes-europa-tanacs>

⁹ <http://www.coe.int/t/dghl/monitoring/ecri/Country-by-country/Hungary/HUN-CbC-V-2015-19-HUN.pdf>

inspirációt meríthetnek az Európa Tanács Miniszteri Bizottsága CM/Rec(2010)5 számú ajánlásából azokról az intézkedésekről, amelyekkel felléphetnek a szexuális irányultság vagy nemi identitás miatti diszkrimináció ellen.”

Magyarországon az LGBT emberek elleni hátrányos megkülönböztetés és erőszak rendkívül elterjedt: az Európai Unió Alapjogi Ügynökségének (FRA) 2012-es kutatása¹⁰ szerint a kutatásban résztvevő magyar LGBT emberek (n=2267) 45%-át érte hátrányos megkülönböztetés vagy zaklatás a kutatást megelőző 12 hónapban, és 28%-ukat erőszakos támadás vagy fenyegetés a kutatást megelőző 5 évben. Az Eurobarometer legfrissebb reprezentatív kutatása¹¹ szerint a magyarok 29%, illetve 33%-a kényelmetlenül érezné magát, ha egy meleg vagy leszbikus, illetve egy transznemű emberrel kellene együtt dolgoznia. A Tett és Védelem Alapítvány és a Medián által készített, nemrégiben közzétett reprezentatív kutatás¹² szerint a magyarok 55%-a nem járulna hozzá ahhoz, hogy a szomszédságába költözzön egy homoszexuális ember.

A széles körben elterjedt diszkrimináció ellenére Magyarországon egyetlen olyan közpolitikai dokumentum sincs, amely rendszerszintű választ adna e nem elhanyagolható létszámú csoport¹³ társadalmi kirekesztésére. Míg a legtöbb diszkriminációnak kitett csoport esetén az egyes célcsoportokra vonatkozó átfogó kormányzati stratégiák¹⁴ és ahhoz kapcsolódó cselekvési tervek segítik a probléma felszámolását, az LGBT emberek vonatkozásában nemhogy különálló stratégia nincs, de még olyan átfogó stratégia sem, amelyben az LGBT szempontok megjelenhetnének. Így pl. a korábbi tervekkel ellentétben Magyarországnak nincs átfogó antidiszkriminációs vagy esélyegyenlőségi stratégiája,¹⁵ és nincs átfogó emberi jogi stratégiája sem.¹⁶

A szexuális irányultságon és nemi identitáson alapuló hátrányos megkülönböztetés elleni átfogó kormányzati stratégiák ma már számos országban bevett gyakorlatnak számítanak,

¹⁰EU FRA (2014): *EU LGBT survey - European Union lesbian, gay, bisexual and transgender survey - Main results*. <http://fra.europa.eu/en/publication/2014/eu-lgbt-survey-european-union-lesbian-gay-bisexual-and-transgender-survey-main>

¹¹ Európai Bizottság (2015): *Discrimination in the EU in 2015*. <http://ec.europa.eu/COMFrontOffice/publicopinion/index.cfm/Survey/getSurveyDetail/instruments/SPECIAL/surveyKy/2077>

¹² Tett és Védelem - Medián (2017) *Antiszemita előítéletesség a mai magyar társadalomban. Kutatási jelentés*. http://tev.hu/wp-content/uploads/2017/04/TEV_Antiszemitizmus-tanulmany_2016.pdf

¹³ A Magyar Szexuálterápiás és Párterápiás Egyesület szakértői által 2010-ben készített, több mint 150 ezer ember által kitöltött kérdőív szerint a magyar válaszadók 4,8%-a tartotta magát leszbikusnak, melegnek vagy biszexuálisnak. Ez kb. 480.000 embert jelent ma Magyarországon.

¹⁴ Nők és Férfiak Társadalmi Egyenlőségét Elősegítő Nemzeti Stratégia; Országos Fogyatékosügy Program; Nemzeti Ifjúsági Stratégia; Idősügyi Nemzeti Stratégia; Nemzeti Társadalmi Felzárkózási Stratégia. Mélyszegénység, gyermekszegénység, romák (2011–2020).

¹⁵ Az egyenlő bánásmódról és az esélyegyenlőség előmozdításáról szóló 2003. évi CXXV. törvény IV. fejezete előírta egy ún. Köztársasági Esélyegyenlőségi Program kétévenként történő elfogadását, de erre sosem került sor, és a vonatkozó rendelkezést 2007. január 1-ével törölték a törvényből.

¹⁶ Egy ilyen átfogó program elkészítésére vonatkozó ajánlás már az ENSZ 1993-as Emberi Jogi Világkonferenciáján elfogadott *Bécsi Nyilatkozat és Akcióprogram* c. dokumentumban is szerepelt (II. rész, 71. §), de javasolja pl. az Európa Tanács emberi jogi biztosa is (*Recommendation on systematic work for implementing human rights at the national level*, CommDH(2009)3).

nem csak nyugat-európai (pl. Egyesült Királyság, Franciaország, Hollandia, Norvégia) országokban, de a régiókban is (pl. Montenegró, Szerbia, Albánia).¹⁷

Mindezek alapján javasoljuk, hogy:

- 1.1. a Kormány dolgozzon ki egy a CM/Rec(2010)5. sz. ajánlásban érintett valamennyi társadalmi területre kiterjedő, a szexuális irányultságon és nemi identitáson alapuló hátrányos megkülönböztetés felszámolását célzó szakpolitikai stratégiát és az ahhoz kapcsolódó cselekvési tervet; vagy*
- 1.2. a Kormány dolgozzon ki egy átfogó emberi jogi szakpolitikai stratégiát és az ahhoz kapcsolódó cselekvési tervet, amelynek külön fejezete foglalkozik az LMBT emberek emberi jogaival;*
- 1.3. a fenti stratégiák és cselekvési tervek kidolgozásába az LMBT civil szervezeteket is vonják be.*

2. Emberi jogi indikátorrendszer kidolgozása és működtetése (122.30)

Az emberi jogi standardok érvényesülésének nyomonkövetéséhez elengedhetetlen egy olyan indikátorrendszer kidolgozása és folyamatos működtetése, amely lehetővé teszi egy állam emberi jogi teljesítményének értékelését mind időbeli, mind pedig nemzetközi összehasonlításban. Az esélyegyenlőségi adatgyűjtésre vonatkozó kötelezettség a nemzetközi jogban a – Magyarország által is ratifikált – fogyatékossgal élő személyek jogairól szóló egyezményben¹⁸ jelent meg, de az ENSZ ma már átfogó jó gyakorlatként javasolja azt a tagállamoknak.¹⁹ Az indikátoroknak nem csak a jogszabályi helyzetre (strukturális szint), de az emberi jogok érvényesülésével kapcsolatos folyamatokra (pl. jogsértésekkel kapcsolatos eljárások száma és jellemzői), illetve kimenetekre (az egyes társadalmi csoportok egészségével, oktatási, munkaerőpiaci helyzetével kapcsolatos mutatók) is ki kell térnie. Az ENSZ által javasolt indikátorrendszer alapelve, hogy valamennyi adatot védett csoportonként szétválasztva kell gyűjteni és közzétenni.

Magyarországon egy ilyen indikátorrendszer még nem került kidolgozásra, bár annak egyes elemei a helyi esélyegyenlőségi program elkészítésének részletes szabályairól szóló miniszteri rendeletben²⁰ szerepelnek. A rendelet hiányossága, hogy a javasolt indikátoroknak csak töredékét tartalmazza, és csak bizonyos védett tulajdonságokra tér ki, a szexuális irányultságra és nemi identitásra például nem.

Az indikátorrendszer működtetésének komoly akadályja, hogy Magyarországon az egyenlőségi adatok gyűjtése igencsak gyerekcipőben jár. A hatóságok az ezzel kapcsolatos vonakodásukat hajlamosak azzal indokolni, hogy az adatvédelmi elvekbe ütközik, figyelmen kívül hagyva, hogy az indikátorok jelentős része anonim felmérésekből származik, amely

¹⁷ A stratégiák és cselekvési programok listája elérhető: <http://www.coe.int/en/web/sogidatabase/database/-/osig/tag/9204301>

¹⁸ 2007. évi XCII. törvény a Fogyatékossgal élő személyek jogairól szóló egyezmény és az ahhoz kapcsolódó Fakultatív Jegyzőkönyv kihirdetéséről

¹⁹ ENSZ Emberi Jogi Főbiztosság: *Human Rights Indicators: A Guide to Measurement and Implementation* (HR/PUB/12/5).

²⁰ 2/2012. (VI. 5.) EMMI rendelet a helyi esélyegyenlőségi program elkészítésének részletes szabályairól

esetében a személyes adatok védelme fel sem merül. Más esetekben (pl. az eljárási adatok kapcsán) pedig a hatóságok már ma is kezelik az adatokat, hiszen azok az aktákban szerepelnek, csak az ügyviteli rendszerek nincsenek felkészítve megfelelő statisztikák előállítására.

Mindezek alapján javasoljuk, hogy:

- 2.1. *a Kormány dolgozzon ki egy emberi jogi indikátorrendszert, amely tartalmazza az LMBT emberek emberi jogainak érvényesülésével, hátrányos megkülönböztetésével és jóllétével kapcsolatos legfontosabb indikátorokat;*
- 2.2. *a Központi Statisztikai Hivatal vizsgálja felül jelenlegi adatgyűjtéseit, hogy azok lehetővé tegyék az adatok védett tulajdonság szerinti szétválasztását;*
- 2.3. *a különböző állami szervek, elsősorban a rendőrség, az ügyészség, a bíróságok, az áldozatsegítő és jogi segítségnyújtó szolgálatok, a Független Rendészeti Panasztestület és az alapvető jogok biztosa vizsgálják felül ügyviteli és statisztikai rendszerüket, hogy azok alkalmasak legyenek az eljárási adatok védett tulajdonság szerinti szétválasztására.*

3. Gyűlölet-bűncselekmények elleni fellépés megerősítése, jogszabályok hatékony végrehajtása (122.103, 122.105, 122.106, 122.108, 122.111)

Az előítéletes indítékú támadások, az ún. gyűlölet-bűncselekmények Magyarországon kifejezetten elterjedtek. Bár a hivatalos statisztikák alacsony (bár növekvő) számot mutatnak, az áldozatkutatások szerint a probléma súlya ennél jóval nagyobb. A 2005-ös *European Crime and Safety Survey* (EU ICS) adatai alapján készült becslés szerint az áldozatok a magyarországi gyűlölet-bűncselekmények 99,7%-át nem jelentik, vagy a hatóságok nem minősítik ezeket gyűlölet-bűncselekménynek. Az MTA Szociológiai Kutatóintézete és a Háttér Társaság 2010-es kutatása²¹ szerint az LMBT válaszadók 16%-át érte már élete során szexuális irányultságával vagy nemi identitásával kapcsolatos erőszakos támadás; ez az arány a transzneműek körében még magasabb (26%). Hasonló elterjedtséget mért az Európai Unió Alapjogi Ügynöksége (FRA) is 2012-ben:²² a lesbikus és meleg válaszadók 17, a transzneműek 19%-át érte támadás LMBT mivolta miatt. A Háttér Társaság legfrissebb kutatása²³ szerint az LMBTQI válaszadók 46%-a tapasztalt személyesen vagy volt tanúja gyűlöletbeszédnek vagy gyűlölet-bűncselekménynek, de kevesebb mint 10%-uk jelentette azt a hatóságoknak.

A Háttér Társaság egy másik friss kutatása²⁴ szerint a homofób vagy transzfób gyűlölet-bűncselekményt a hatóságok felé jelentő áldozatoknak több mint fele (55%) úgy érezte, hogy a rendőrség próbálta őket abba az irányba befolyásolni, hogy ne tegyenek bejelentést. A bejelentett esetek több mint felében (59%) a rendőrség teljesen figyelmen kívül hagyta a homofób vagy transzfób indítékot, az esetek 62%-ban az eset nem kapott gyűlölet-

²¹ Dombos Tamás et al. (2011) „Az LMBT emberek magyarországi helyzetének rövid áttekintése.” In: Takács Judit (szerk.): *Homofóbia Magyarországon*. Budapest: L'Harmattan. 35-54.o.

²² EU FRA (2014).

²³ <http://hatter.hu/uniform>

²⁴ <http://hatter.hu/hatenomore>

bűncselekmény minősítést. Összességében nézve, a válaszadók többsége (61%) elégedetlen volt a rendőrség munkájával, megelégedve mindössze 19% volt. A magyar válaszadók különösen rossz véleménnyel voltak a rendőrök áldozatbarátságáról: 48%-uk szerint egyáltalán nem, 42%-uk szerint inkább nem fontos a rendőrök számára az áldozatok közérzete.

A gyűlölet-bűncselekmények elleni fellépés terén tapasztalható problémákról, azok okairól és a megszüntetésük érdekében teendő lépésekről 2012-2013-ban a Nemzeti és Etnikai Kisebbségi Jogvédő Iroda, a Magyar Helsinki Bizottság, és tagszervezetünk, a Háttér Társaság készített átfogó jelentést.²⁵ A jelentés összesen 73 javaslatot fogalmazott meg a Kormány számára, amelyek kitérnek a jogszabályi környezet és nyomozások hiányosságai, a látencia problémájára, az áldozatok támogatására, az adatgyűjtés és kutatások, a képzés és érzékenyítés, valamint a megelőzés és tudatformálás témáira. Az ajánlások döntő többsége a mai napig nem került megvalósításra.

A jelentés egyik fő megállapítása, hogy a gyűlölet-bűncselekmények elleni hatékony fellépés csak az érintett állami szervek, így különösen a rendőrség, az ügyészség, a bíróságok, az áldozatsegítő szolgálatok, a jogi és rendészeti egyetemek, valamint az érintett társadalmi csoportok civil résztvevőinek bevonásával valósítható meg. Egy ilyen sokszereplős probléma megoldása csak egy összehangolt stratégia és az azt konkrét feladatok nyelvére lefordító cselekvési terv mentén valósítható meg. A stratégiai kidolgozásának és végrehajtásának összehangolására egy koordinációs mechanizmust lenne érdemes létrehozni, amely pl. az emberkereskedelem elleni fellépés kapcsán már jól működik.²⁶

Mindezek alapján javasoljuk, hogy:

- 3.1. *a Kormány hozzon létre koordinációs mechanizmust a gyűlölet-bűncselekmények elleni munka összehangolására, megfelelően magas szintű kormányzati tisztviselő vezetése alatt;*
- 3.2. *a Kormány dolgozzon ki egy gyűlölet-bűncselekmények elleni fellépésre vonatkozó szakpolitikai programot és az ahhoz kapcsolódó cselekvési terveket;*
- 3.3. *a cselekvési terv a UPR ajánlásokban érintett valamennyi területet (4-8. javaslatok) fogja át.*

4. Gyűlöletbeszéd elleni fellépés megerősítése, jogszabályok hatékony végrehajtása (122.101, 122.105, 122.106, 122.111)

Bár a hatályos Büntető Törvénykönyv közösség elleni uszítás néven nevesítetten bünteti a szexuális irányultságon és nemi identitáson alapuló csoportok elleni erőszakra és gyűlöletre uszítást,²⁷ a gyakorlatban a tényállást a nyomozó hatóságok nem alkalmazzák: az Egységes Nyomozóhatósági és Ügyészségi Bűnügyi Statisztikai rendszer adatai szerint 2009 és 2016 között a nyomozó hatóságok 295 esetben indítottak eljárást közösség elleni uszítás kapcsán,

²⁵ NEKI - Háttér - Helsinki Bizottság (2013) *Gyűlölet-bűncselekmények Magyarországon. Problémák, javaslatok, jó gyakorlatok.* <http://www.hatter.hu/kiadvanyaink/gyulolet-buncselekmenyek-magyarorszagon-problemak-javaslatok-jo-gyakorlatok>

²⁶ <http://emberkereskedelem.kormany.hu>

²⁷ 2012. évi C. törvény a Büntető Törvénykönyvről, 332. §

de csak 46 esetben állapították meg a bűncselekmény elkövetését, vádemelésre ugyanakkor mindössze 13 esetben került sor. A hivatalos statisztikák arra nem térnek ki, vajon hány állampolgárt riasztott el a feljelentés megtételétől a hatóságok közismerten elutasító magatartása, így hány gyűlöletbeszéd incidens maradt teljes látenciában. A közösség elleni uszítás tényállásának alkalmazásában érdemi változást az Alaptörvény IV. módosításának elfogadása sem hozott,²⁸ amely pedig megteremtette a gyűlöletbeszéd elleni szigorúbb fellépés alkotmányos alapját. A hatóságok továbbra is a bíróságok 2000-es évek elején kialakult megszorító értelmezési gyakorlatát követik, teljesen figyelmen kívül hagyva az alapjaiban megváltozott alkotmányos környezetet.

A homofób és transzfób gyűlöletbeszéd elleni fellépés további akadályja, hogy az új Polgári Törvénykönyv ugyan megteremti a lehetőségét, hogy a nemzeti, etnikai, faji vagy vallási közösségek tagjai a nagy nyilvánosság előtt tett sértő kifejezésekkel szemben polgári jogi úton fellépjenek, e lehetőség a szexuális irányultságon és nemi identitáson alapuló csoportokat nem illeti meg. A hatályos médiaszabályozás szintén csak általános utalást tartalmaz az emberi méltóság védelmére és a gyűlöletkeltés tilalmára, a törvény e kontextusban csak a nemzeti, etnikai, nyelvi kisebbségeket említi a szexuális irányultságon és nemi identitáson alapulókat nem.²⁹ A Nemzeti Média- és Hírközlési Hatóság által fenntartott Internet Hotline bejelentő felület is csak rasszista, idegengyűlöltre uszító tartalom bejelentését teszi lehetővé, holott ennek kiegészítésére az NMHH korábban ígéretet tett.

Mindezek alapján javasoljuk, hogy:

- 4.4. módosítsák az Alaptörvényt és a Polgári Törvénykönyvet, hogy a szexuális irányultságon és nemi identitáson alapuló közösséghez tartozással összefüggésben elhangzó gyűlöletbeszédrel szemben is eljárást indíthasson a közösség bármely tagja;*
- 4.5. módosítsák a Médiaalkotmányt, hogy az kifejezetten tiltsa a szexuális irányultság és nemi identitás alapján történő gyűlöletkeltést;*
- 4.6. a Nemzeti Média- és Hírközlési Hatóság terjessze ki Internet Hotline bejelentő felületét a homofób és transzfób beszédre is.*

5. Gyűlölet-bűncselekményekre vonatkozó nyomozati protokoll elfogadása (122.107)

A gyűlölet-bűncselekmények elleni fellépést nagyban akadályozza, hogy nincs olyan elfogadott nyomozati protokoll vagy belső irányelv, amely a gyűlölet-bűncselekményekkel kapcsolatos nyomozások sajátos technikáit tartalmazná. Az Európai Roma Rendvédelmi Bajtársi Közhasznú Egyesület Norvég Civil Támogatási Alap által támogatott *Kezdeményezés a gyűlölet alapú incidensek rendészeti kezelésének, valamint megelőzésének fejlesztésére* c. projektje keretében kidolgozásra került ugyan egy módszertani útmutató a gyűlölet alapú incidensek kezelésére, de ez közrendvédelmi fókuszú, a nyomozók számára nem szolgál megfelelő iránymutatásul.

A Gyűlölet-bűncselekmények Elleni Munkacsoport, amelynek tagszervezetünk, a Háttér Társaság is tagja, 2016 folyamán 174 állami szerv és szakember bevonásával (közülük 59

²⁸ A módosítás a szólásszabadság és az emberi méltóság közötti mérleget az utóbbi javára billenti az alábbi rendelkezéssel: „A véleménynyilvánítás szabadságának a gyakorlása nem irányulhat mások emberi méltóságának a megsértésére.” („IX. cikk (4) bek.)

²⁹ 2010. évi CIV. törvény a sajtószabadságról és a médiatartalmak alapvető szabályairól, 17. § (2) bek.

küldött visszajelzést) kidolgozott egy a nemzetközi standardoknak megfelelő indikátorlistát³⁰ a gyűlölet-bűncselekmények beazonosítására, amelyet azóta a rendőrség is használ. Az indikátorlista ugyan nagyban segíti a gyűlölet-bűncselekmények nyomozását, de nem helyettesít egy nyomozati protokollt, amely olyan kérdésekre is kitérne, mint a különböző indikátorok felderítésének technikái, az áldozatokkal és az elkövetőkkel folytatott kihallgatási technikák, valamint a társszervekkel való együttműködés lehetőségei. A nemzetközi gyakorlatban számos jó példa van már hasonló nyomozati protokollokra, amelyek közül a hatóságok kiemelt figyelmébe ajánljuk a brit rendőrség *Hate Crime Operational Guidance (2014)* című, részletes, 140 oldalas útmutatóját.³¹

Mindezek alapján javasoljuk, hogy:

5.5. *a rendőrség fogadjon el egy a nemzetközi jó gyakorlatokra építő módszertani útmutatót a gyűlölet-bűncselekmények nyomozása kapcsán.*

6. Gyűlölet-bűncselekmények elleni szakvonal megerősítése (122.77)

A gyűlölet-bűncselekmények elleni fellépés terén az új Büntető Törvénykönyv 2012-es elfogadása mellett a legfontosabb lépés a gyűlölet-bűncselekmény szakvonal létrehozása volt a rendőrségen. Az országos koordinátorból és megyei szakvonalattartókból álló hálózat minőségi ugrást hozott a nyomozati munkában. A sértettek jogi képviseletét ellátó civil szervezetek tapasztalatai szerint, ha egy ügy eljut a szakvonal tagjához, nagyobb eséllyel minősítik azt helyesen, nagyobb arányban kerül beazonosításra az elkövető, és a sértettek is empátikusabb rendőri fellépésről számolnak be. A szakvonal munkáját azonban számos tényező nehezíti: a szakvonaltagok a munkájukért sem külön juttatásban, sem pedig munkaidő-jóváírásban nem részesülnek, a feladatokat egyéb munkájuk terhére látják el. Emiatt pl. munkatársaik felkészítésére vagy a gyűlölet-bűncselekményeknek kitett helyi csoportokkal való kapcsolattartásra (amely munkakörüknek szintén részét kellene képezze) már nem jut idejük. A nagy leterheltség miatt jelentős a fluktuáció, így kárba veszik a speciális felkészítés. Továbbra is nehézséget jelent, hogy a megyei kapitányságokon dolgozó szakvonalattartókhoz valóban el is jussanak az ügyek, ehhez a helyi szintű kapcsolataik fejlesztésére, illetve a közvetlen hozzájuk intézett feljelentések lehetővé tételére lenne szükség.

Az alább javasolt fejlesztések nyilvánvalóan pénzbe kerülnek, ugyanakkor a gyűlölet-bűncselekmények elleni fellépés az Európai Unió kiemelt prioritása, számos olyan célzott pályázat áll rendelkezésre,³² amelyből e tevékenységek – a rendőrség minimális anyagi áldozatvállalása mellett – megvalósíthatóak lennének.

³⁰ Gyűlölet-bűncselekmények Elleni Munkacsoport (2016) *Előítélet-indikátorok példákkal*. http://gyuloleletellen.hu/sites/default/files/gvem_indikatorlista_haromolszopos_vegleges.pdf

³¹ <http://www.college.police.uk/What-we-do/Support/Equality/Documents/Hate-Crime-Operational-Guidance.pdf>

³² PI. REC-RRAC-HATE-AG-2017, csak állami szervek számára elérhető pályázat 2017. november 7-i beadási határidővel. <http://ec.europa.eu/research/participants/portal/desktop/en/opportunities/rec/topics/rec-rrac-hate-ag-2017.html>

Mindezek alapján javasoljuk, hogy:

- 6.1. a rendőrség dolgozzon ki pénzügyi ösztönzőrendszert a szakvonal tagjai által végzett munka elismerésére;*
- 6.2. a szakvonal bővüljön ki a helyi kapitányságokon dolgozó tagokkal, akiket részesítsenek megfelelő képzésben;*
- 6.3. a rendőrség honlapján tegyék közzé a szakvonal tagjainak névsorát és elérhetőségét, és tegyék lehetővé, hogy a gyűlölet-bűncselekmények sértettjei közvetlenül a szakvonal tagjainál tegyenek feljelentést;*
- 6.4. a rendőrség éljen az Európai Unió és más nemzetközi pályázati források nyújtotta pótlólagos forrásbevonás lehetőségével a gyűlölet-bűncselekményekkel kapcsolatos munka finanszírozására.*

7. Gyűlölet-bűncselekményekkel kapcsolatos képzések az állampolgárokkal közvetlenül kapcsolatba kerülő rendőrök részére (122.77)

A gyűlölet-bűncselekményekkel kapcsolatos rendőrségi munka javításának legfontosabb eszköze a rendőrök megfelelő felkészítése célzott képzések révén. Az Európai Unió Alapjogi Ügynökségének 2016-ban közzétett, többek között a rendőrség munkatársaival folytatott interjúkon alapuló kutatása³³ szerint a magyar rendőrök szinte semmilyen felkészítést nem kapnak a gyűlölet-bűncselekmények témájában, és az LMBT emberek szociokulturális jellemzőiről is csak igen kevés információval rendelkeznek. Sem a gyűlölet-bűncselekmények témája, sem pedig az LMBT emberekkel kapcsolatos alapvető ismeretek nem szerepelnek a rendészeti szakmák szakképzési kerettantervében; a felsőfokú rendőrképzésben is csak egy szabadon választható tantárgy keretében. Annak ellenére, hogy a közelmúltban civil szervezetek több speciális továbbképzést is szerveztek e témában, ezek a programok csak nagyon kevés rendőrhöz jutottak el, ráadásul elsősorban a nyomozói állományt célozták, nem pedig az állampolgárokkal közvetlen kapcsolatba kerülő, és ezért a rendőrségről alkotott benyomás kialakításában meghatározó járőri-panaszfelvevői állományt. Képzésük nehézségét jelenti, hogy nagy számuk miatt projektalapú képzésük nem megvalósítható. Olyan képzési módszerekre van tehát szükség (képzők képzése, e-learning), amelynek révén nagyszámú rendőr hatékonyan képezhető. A képzések kidolgozása előtt ugyanakkor szükség lenne egy képzési stratégia kialakítására, amely tisztázza az egyes munkaköröket betöltő rendőröktől a gyűlölet-bűncselekmények vonatkozásában elvárt szakmai kompetenciákat, és erre építve határozza meg a képzési szükségleteket és az azokra reagáló konkrét képzési programokat. Az Európai Bizottság nemrégiben útmutatót adott ki³⁴ a gyűlölet-bűncselekményekkel kapcsolatos képzések szervezéséhez, amely ezen stratégia megalkotásához nagy segítséget nyújthat. A stratégia hangsúlyozza a civil szervezetek részvételének fontosságát a képzések megtervezése és kivitelezése során.

³³ EU FRA (2016). Professionally speaking: challenges to achieving equality for LGBT people. <http://fra.europa.eu/en/publication/2016/professional-views-lgbt-equality>

³⁴ Európai Bizottság (2016) *Hate crime training for law enforcement and criminal justice authorities: 10 key guiding principles*. http://ec.europa.eu/newsroom/document.cfm?doc_id=43050

Mindezek alapján javasoljuk, hogy:

- 7.1. a rendőrség dolgozzon ki képzési stratégiát a gyűlölet-bűncselekményekkel kapcsolatos rendőrségi képzések szervezésére;*
- 7.2. a rendészeti szakmák szakképzési kerettanterve egészüljön ki a gyűlölet-bűncselekményekkel és az LMBT emberekkel kapcsolatos tartalmakkal;*
- 7.3. a belügyi szervek éves továbbképzési tervében a gyűlölet-bűncselekmények kapjanak kiemelt figyelmet;*
- 7.4. a rendőrség dolgozzon ki és hirdessen meg e-learning rendszerű képzési programot a gyűlölet-bűncselekményekről járőrök és panaszfelvevők számára;*
- 7.5. a rendőrség dolgozzon ki és valósítson meg képzők képzése rendszerű képzési programot a járőröket és panaszfelvevőket megcélzó helyi képzések lebonyolítására; a képzők rekrutációja során a kisebbségi csoportokkal kapcsolatos empátia kiválasztási feltétel legyen, és a képzők a szakmai modulok mellett kapjanak képzésmódszertani felkészítést is;*
- 7.6. a képzési stratégia és a képzési programok kidolgozásába, valamint lebonyolításába LMBT civil szervezeteket is vonjanak be.*

8. Gyűlölet-bűncselekmény áldozatok joghoz való hozzáféréseinek javítása (122.107, 122.110)

Mint azt a 3. pontban részletesen kifejtettük, a gyűlölet-bűncselekmények áldozatainak csak töredéke fér hozzá a jogi elégtételhez, mivel az áldozatok nem jelentik az őket ért bűncselekményeket; és ha jelentik is, azt a hatóságok nem kezelik megfelelő komolysággal: gyakori a gyűlölet-bűncselekmények alulminősítése, a helyszíni rendőri intézkedések, valamint a felderítéshez és a sikeres bizonyításhoz szükséges nyomozati lépések elmulasztása.³⁵ A Hátér Társaság fent már idézett kutatása³⁶ szerint az LMBT emberek alacsony bejelentési hajlandósága mögött elsősorban a rendőrségbe vetett bizalom alacsony szintje („attól tartok, nem vennék komolyan”, „attól tartok, hogy a rendőrség negatívan reagál a szexuális irányultságomra és / vagy a nemi identitásomra”) és az információhiány állt („nem voltam biztos abban, hogy ami történt, bűncselekmény”). Ezeken változtatni a kisebbségi csoportok hatóságokba vetett bizalmát növelő kampányok, a (potenciális) áldozatokat információkkal ellátó kampányok, a bejelentés megkönnyítése, valamint az áldozatsegítés szélesebb körben történő hozzáférhetővé tétele révén lehet.

Mindezek alapján javasoljuk, hogy:

- 8.1. a különleges bánásmódot igénylő sértettek rászorultságuktól függetlenül legyenek jogosultak az állam által finanszírozott jogi segítségnyújtásra;*
- 8.2. a jogi segítségnyújtó és az áldozatsegítő szolgálat munkatársai vegyenek részt gyűlölet-bűncselekményekkel kapcsolatos képzéseken, amelyek kitérnek a homofób és transzfób gyűlölet-bűncselekményekre is;*
- 8.3. jöjjön létre a gyűlölet-bűncselekmények közvetlenül a hatóságok felé történő bejelentésére szolgáló online és okostelefonos felület;*

³⁵ A problémákról bővebben: *Jogalkalmazási problémák a gyűlölet-bűncselekményekkel kapcsolatos eljárásokban. A Gyűlölet-bűncselekmények Elleni Munkacsoport (GYEM) tapasztalatai.*
http://gyuloletelen.hu/sites/default/files/ejk_esetosszefoglalo.pdf

³⁶ <http://www.hatter.hu/uniform>

- 8.4. *induljon a magyar társadalom egészét megcélzó televíziós, online és óriásplakát kampány, amely az előítéletes indítékból, így különösen a homofób és transzfób indítékból elkövetett támadások elfogadhatatlanságát, a fellépés fontosságát hangsúlyozzák;*
- 8.5. *készüljön a (potenciális) áldozatokat megszólító, a gyűlölet-bűncselekményekre vonatkozó jogszabályokat, a sértettek jogait és az elérhető állami és civil támogató szolgáltatásokat közérthető formában elmagyarázó tájékoztató kiadvány, ill. az állami szervek vegyenek részt a már ma is létező hasonló civil kiadványok terjesztésében;*
- 8.6. *a rendőrség honlapja egészüljön ki a gyűlölet-bűncselekmények sértettjeit megcélzó legfontosabb információkkal;*
- 8.7. *induljon az LMBT közösséget megcélzó online, nyomtatott és szórólapos kampány, amelynek fő üzenete, hogy a hatóságok komolyan veszik a homofób és transzfób gyűlölet-bűncselekményekkel kapcsolatos bejelentéseket.*

9. Diszkrimináció elleni védelem megerősítése, a jogszabályok hatékony végrehajtása (122.78, 122.72)

Az egyenlő bánásmódról szóló törvény európai szinten is kiemelten magas védelmet biztosít a szexuális irányultságon és nemi identitáson alapuló hátrányos megkülönböztetéssel szemben. A kedvező jogi környezet ellenére azonban viszonylag kevés ügy jut el a hatóságokhoz, amelynek hátterében elsősorban az áldozatok alacsony jogtudatossága áll. Az ezzel kapcsolatos javaslatainkat a 10. pontnál fejtjük ki.

A diszkrimináció elleni fellépés terén kiemelt szerepet tölt be az Egyenlő Bánásmód Hatóság. Törvény szerinti mandátuma szerint az egyedi ügyek kivizsgálása mellett a Hatóság feladata: közérdekű igényérvényesítés joga alapján per indítani a jogaikban sértett személyek és csoportok jogainak védelmében; véleményezni az egyenlő bánásmódot érintő jogszabályok, közjogi szervezetszabályozó eszközök és jelentések tervezeteit; javaslatot tenni az egyenlő bánásmódot érintő kormányzati döntésekre, jogi szabályozásra; tájékoztatni a közvéleményt és az Országgyűlést az egyenlő bánásmód érvényesülésével kapcsolatos helyzetről; együttműködni civil és érdek-képviselői szervezetekkel. Ezen feladatait a Hatóság nem látja el: a Hatóság 2014-es tájékoztatása szerint a Hatóság a 2010-2013 közötti időszakban egyetlen LMBT emberek szempontjából releváns jogszabályt sem véleményezett; a Hatóság működésének kezdete óta egyetlen közérdekű pert sem indított; és 2010 óta a Hatóság következetesen megtagadta az LMBT civil szervezetektől érkező, a Hatóság munkájával kapcsolatos személyes egyeztetésekre irányuló megkereséseket. Ez különösen azóta jelent problémát, amióta a – korábban civil tagokkal működő – Egyenlő Bánásmód Tanácsadó Testület 2012-ben megszűnt, felszámolva ezzel a Hatóságot a civil szférához kötő intézményes kapcsolatokat.

Mindezek alapján javasoljuk, hogy:

- 9.1. *az Egyenlő Bánásmód Hatóság tegyen proaktív lépéseket a szexuális irányultságon és nemi identitáson alapuló hátrányos megkülönböztetés leküzdésére, különösen jogalkotási javaslatok kidolgozása és a jogszabálytervezetek egyenlő bánásmód szempontú értékelése révén;*
- 9.2. *az Egyenlő Bánásmód Hatóság tartson rendszeres konzultációt civil szervezetekkel, ide értve az LMBT szervezeteket is, a hatóság munkájával kapcsolatos visszajelzések, javaslatok megvitatására.*

10. Diszkrimináció elleni tudatosságnövelő kampányok (122.48.)

A gyűlölet-bűncselekményekhez hasonlóan a diszkriminációt elszenvedett emberek jelentős része sem jelenti az őt ért jogsértéseket: az Európai Unió Alapjogi Ügynökségének fent már idézett kutatás szerint a hátrányos megkülönböztetést és zaklatást elszenvedett magyar LMBT válaszadók mindössze 6%-a tett bármilyen bejelentést (ideértve az intézményvezetőnek vagy a civil szervezeteknek tett bejelentést is.) az őket ért jogsértésről. A válaszadóknak mindössze 31%-a volt tisztában vele, hogy a hatályos jogszabályok tiltják a szexuális irányultságon alapuló a hátrányos megkülönböztetést a munka világában (a nemi identitás vonatkozásában ez az arány 30% volt). A diszkriminációs esetek jogi útra terelése mellett ugyanilyen fontos az ilyen esetek megelőzése, az LMBT emberekkel kapcsolatos előítéletek elleni küzdelem is.

Mindezek alapján javasoljuk, hogy:

- 10.1. induljon a magyar társadalom egészét megcélzó televíziós, online és óriásplakát kampány, amely az LMBT emberek iránti elfogadásra, az előítéletek leküzdésének fontosságára hívja fel a figyelmet;*
- 10.2. induljon az LMBT közösséget megcélzó online, nyomtatott és szórólapos kampány, amelynek fő üzenete, hogy a diszkrimináció elfogadhatatlan, és érdemes jogi eljárásokat indítani.*

11. Diszkriminációs esetek monitorozása (122.49)

Mint azt a 2. pontban említettük, a diszkriminációs esetekkel kapcsolatos eljárások monitorozása komoly nehézségekbe ütközik. Míg az Egyenlő Bánásmód Hatóság rendszere lehetővé teszi az ügyek védett tulajdonság szerinti nyomonkövetését, a bírósági statisztikai rendszer nemhogy a védett tulajdonság szerinti szétválasztást, de a diszkriminációs ügyek más személyiségi jogi ügyektől való elkülönítését sem teszi lehetővé. Bár az egyenlő bánásmódról szóló törvény szerint az Egyenlő Bánásmód Hatóság feladata, hogy rendszeresen tájékoztassa a közvéleményt és az Országgyűlést az egyenlő bánásmód érvényesülésével kapcsolatos helyzetről,³⁷ a Hatóság éves jelentései kizárólag a Hatósághoz érkezett ügyeket tekintik át, figyelmen kívül hagyva a más jogérvényesítési csatornákra kerülő ügyeket.

Mindezek alapján javasoljuk, hogy:

- 11.1. az állami szervek, elsősorban a bíróságok, a Független Rendészeti Panasztestület és az alapvető jogok biztosa vizsgálják felül ügyviteli és statisztikai rendszerüket, hogy az alkalmas legyen az eljárási adatok védett tulajdonság szerinti szétválasztására;*
- 11.2. az Egyenlő Bánásmód Hatóság éves jelentése egészüljön ki a bíróságokon, az alapvető jogok biztosánál és a Független Rendészeti Panasztestületnél folyó diszkriminációs ügyek statisztikai adataival és rövid anonim összefoglalóival.*

³⁷ 2003. évi CXXV. törvény az egyenlő bánásmódról és az esélyegyenlőség előmozdításáról, 14. §

12. Családpolitika újragondolása (122.47)

A családok és a gyermekvállalás támogatása a Kormány kiemelt stratégiai célkitűzései közé tartozik. Ez a családpolitika azonban ahelyett, hogy elismerné a családok sokszínűségét, és valamennyi gyermeket vállaló párt vagy személyt támogatná a szülővé válásban, egy kirekesztő családfogalomra épül, amelyben csak a házasságon alapuló családok kapnak támogatást, másodrendűként kezelve, megbélyegezve az élettársi kapcsolatban élő, illetve az azonos nemű párokat. Ez a megközelítés tükröződött a családok védelméről szóló sarkalatos törvény családfogalmában, amelyet azonban az Alkotmánybíróság alaptörvény-ellenesnek talált. Ahelyett azonban, hogy a jogalkotó tiszteletben tartotta volna az Alkotmánybíróság döntését, a kirekesztő családfogalmat az 4. Alaptörvény módosításával az Alaptörvény részévé tette. De ez a megközelítés köszön vissza a Polgári Törvénykönyvben az élettársak jogainak bővítésére vonatkozó korábbi tervek (tartás, lakáshasználat, korlátozott törvényes öröklés) visszavonásában, a nemzetközi magánjogi törvény fejezeteinek átnevezésében, az örökbefogadási és a mesterséges megtermékenyítésre vonatkozó szabályokban, vagy a megelőlegezett családi otthonteremtési kedvezmény szabályozásában. Ezek a rendelkezések nemcsak diszkriminatívak, de ellentmondanak a kormány gyermekszám növelésére irányuló saját célkitűzésének is. Attól semmiképpen sem fog több gyerek születni Magyarországon, ha korlátozzuk, hogy ki válhat szülővé.

Mindezek alapján javasoljuk, hogy:

- 12.1. töröljék az Alaptörvényből a kirekesztő családfogalmat, és az Alaptörvényt egészítsék ki a különböző családformák egyenlőségét kimondó rendelkezéssel;*
- 12.2. töröljék a bejegyzett élettársi kapcsolatról szóló törvényből a partner nevének viselésére és a gyermekvállalásra vonatkozó diszkriminatív rendelkezéseket;*
- 12.3. szüntessék meg a mesterséges megtermékenyítéshez való hozzáférésben az azonos nemű női párokat sújtó hátrányos megkülönböztetést;*
- 12.4. vizsgálják felül az egész jogrendszert, és töröljék az élettársakat a házastársakkal szemben sújtó indokolatlan hátrányos megkülönböztetéseket;*
- 12.5. dolgozzanak ki nyilvánosan hozzáférhető iránymutatásokat az örökbefogadásra való alkalmasságról, amelyek kitérnek a szexuális irányultságon és nemi identitáson való megkülönböztetés tilalmára;*
- 12.6. az azonos nemű családok kapjanak kellő figyelmet a jogi, pszichológiai, orvosi, társadalomtudományi egyetemi oktatásban és a szociális munkások képzésében;*
- 12.7. vezessenek be érzékenyítő programokat és akkreditált továbbképzéseket az azonos nemű családokkal kapcsolatos kérdésekről a gyermekvédelem területén dolgozó szakembereknek;*
- 12.8. indítsanak az LMBT embereket megcélzó kampányokat a gyermekvállalás bátorítása érdekében.*

1. SZ. MELLÉKLET: HIVATKOZOTT AJÁNLÁSI PONTOK

- 122.23. Develop and implement a National Action Plan on Human Rights to further ensure systematic and comprehensive approach for the promotion and protection of human rights, with the full engagement of the civil society (Indonesia);
- 122.30. Consider developing Human Rights Indicators as suggested by the OHCHR as an instrument that allows for a more precise and coherent evaluation of national human rights policies (Portugal);
- 122.32. Provide adequate resources and functional independence to the Equal Treatment Authority (India);
- 122.39. Adopt measures to comply with provisions of the new Constitution including on combating discrimination and ensuring equal participation in political and public affairs by all citizens (Botswana);
- 122.47. Reconsider policies on family, gender equality and non-discrimination (Bahrain);
- 122.48. Continue efforts to sensitize the public to combat discrimination on all grounds online to ensure that all rights are respected (Croatia);
- 122.49. Continue efforts in following up and monitoring any discrimination based on sex, race or any other form (Ethiopia);
- 122.52. Enact comprehensive legislation that fully guarantees the application of the principle of non-discrimination and to ensure the full enjoyment of all human rights by every member of society (South Africa);
- 122.72. Step up the efforts to combat all forms of discrimination and favour equality of opportunities and treatment, with special care and attention to those who are in a more vulnerable situation, such as persons belonging to the Roma community (Argentina);
- 122.77. Take effective measures to ensure the Hungarian National Police and the hate-crimes expert net improve the enforcement of laws against hate crimes, including by allocating sufficient resources; undertaking thorough investigations and prosecution; and by providing training for the front-line law enforcement (Canada);
- 122.78. Protect persons who are marginalized and most vulnerable from intolerance, xenophobia, and other forms of discrimination (Canada);

- 122.101. Take resolute measures to condemn hate speech, racial discrimination, xenophobia and intolerance against all minority groups, migrants and asylum seekers (Bulgaria);
- 122.103. Implement effectively its legislation and policies against hate speech and hate crimes with particular focus on the human rights protection of Roma, Jews, LGBTIs and other vulnerable groups (Czech Republic);
- 122.105. Take all the necessary measures to combat violence linked to racial discrimination, as well as hate crimes and speeches, including against refugees and migrants (France);
- 122.106. Cease anti-immigration campaigns and rhetoric of incitement to hatred, xenophobia and anti-Semitism and take measures to fight against hate speech and hate crimes in general (Greece);
- 122.107. Adopt a hate crime investigation protocol and ensure that victims of hate crimes have effective access to the mechanisms of justice and redress (Iran (Islamic Republic of));
- 122.108. Identify efforts to combat all forms of discrimination and to ensure that hate crimes motivated by racism, xenophobia or other forms of discrimination are effectively investigated and perpetrators are brought to justice (Italy);
- 122.110. Enhance inter-ethnic, inter-religious, and inter-cultural understanding within the society, and ensure access to justice for victims of racial hatred or violence (Malaysia);
- 122.111. Further strengthen measures to combat hate speech and hate crime (Norway);
- 122.118. Adopt and implement a comprehensive strategy and action plan to tackle discrimination based on sexual orientation and gender identity (Australia);
- 122.119. Adopt a strategy and a comprehensive plan of action to counter discrimination based on sexual orientation and gender identity (Chile);
- 122.120. Take comprehensive measures to counter discrimination on the grounds of sexual orientation and gender identity (Colombia);
- 122.121. Fight against discrimination based on the origin, gender and sexual orientation, by continuing its efforts in the implementation of the existing instruments (France);
- 122.122. Adopt a comprehensive strategy in order to combat discrimination based on sexual orientation and gender identity (Greece);